

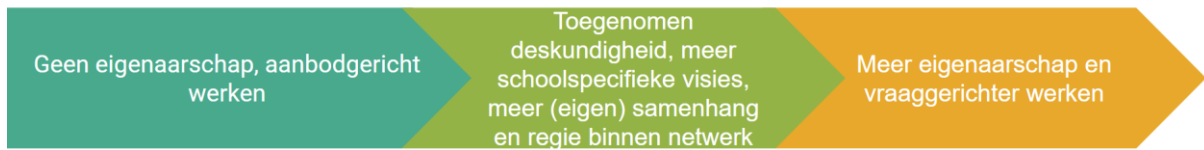
Onderzoeksrapport 10 jaar Cultuureducatie met Kwaliteit in Drenthe

Marit van der Haar, MA
in opdracht van stichting Compenta
Assen, augustus 2023

Inhoud

Samenvatting	3
Inleiding	5
Deskundigheid	9
Visie	14
Programma	18
Samenwerking	22
Conclusie	26
Bronnen	31

Samenvatting

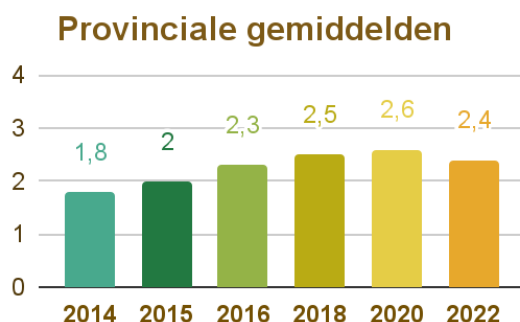
Het programma Cultuureducatie met Kwaliteit bestaat tien jaar. In dit programma werken primair onderwijs scholen, kunstenaars en culturele instellingen samen om kunst en cultuur een vast onderdeel van het lesprogramma te maken en om de kwaliteit van dit programma te bevorderen. Compenta, de penvoerder van de regeling van de provincie Drenthe, heeft de ontwikkeling van de effecten van de regeling op het cultuuronderwijs van de scholen laten vatten in zes onderzoeksrapporten door gebruik te maken van de monitorings- en analysemethode *Evi*. Ter gelegenheid van dit lustrium worden de belangrijkste en meest opvallende ontwikkelingen en trends uit deze rapporten hier weergegeven.

De ontwikkeling van vier verschillende pijlers en hun onderlinge voorwaardelijkheid, *Deskundigheid*, *Visie*, *Programma* en *Samenwerking*, zijn door de jaren heen geanalyseerd. Het doel hiervan is te kunnen concluderen of de regeling, in combinatie met de specifieke aanpak en advisering van de Compenta-instellingen, zorgt voor een toename van eigenaarschap van de scholen op het gebied van cultuuronderwijs,

en daarmee voor de transitie van aanbodgericht naar vraaggericht werken en (meer) cultuureducatie met kwaliteit.

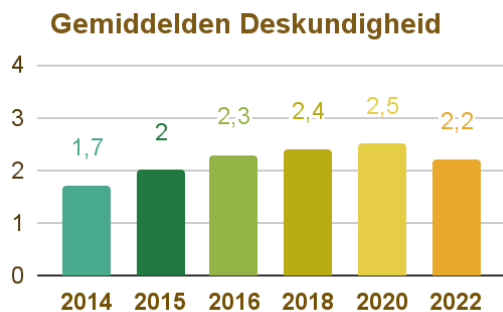
Hierbij wordt per pijler gewerkt met vier verschillende scenario's, waarbij scholen in scenario 1 hun deskundigheid niet coördineren; geen visie op cultuuronderwijs hebben; weinig samenhang in hun programma aanbrengen; en geen actieve rol in het netwerk spelen. Scholen in scenario 4 hebben hun deskundigheid volledig verankerd hebben in het onderwijsteam; hebben een schoolspecifieke visie die is geïntegreerd in het schoolplan; werken met doorlopende leerlijnen binnen hun zelf samengestelde programma; en werken vraaggericht binnen hun netwerk waar ze regie uitoefenen.

Het gemiddelde van de pijlers laat een groeien zien: waar de gemiddelde score in 2014 scenario 1.8 was, is dit toegenomen tot scenario 2.4 in 2022.¹

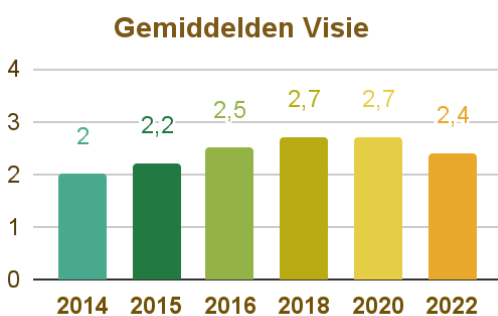

¹ De daling na 2020 kan verklaard worden door de impact van de coronacrisis en de veranderingen van de vragenlijst en analysemethode in 2022.

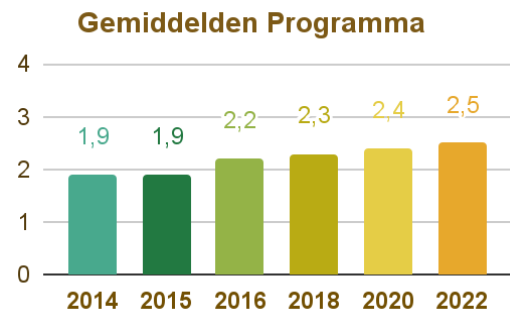
Dit betekent dat in 2014, op het gebied van deskundigheid, scholen met name bezig waren met het opleiden van interne cultuurcoördinatoren en zich nu bewegen richting de borging van deskundigheid, waarbij ze de kwaliteiten van het onderwijsteam in toenemende mate bevorderen.

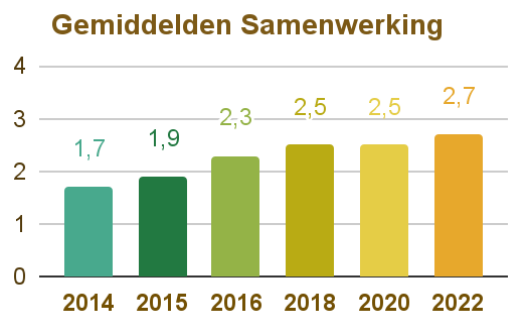
Op het gebied van visieontwikkeling waren de meeste scholen in 2014 bezig met het schrijven van algemene visies en worden deze visies in de loop der jaren steeds meer herschreven tot visies die aansluiten bij de schoolspecifieke kenmerken. Ook wordt er gewerkt aan het zichtbaar maken van de visie door deze te laten dragen door het onderwijsteam.

Vanaf 2014 is er ook een transitie te zien richting steeds meer zelf aangebrachte, bewuste samenhang in het programma cultuuronderwijs op de scholen, terwijl scholen voorheen vooral meededen met losse activiteiten van externe aanbieders. Cultuur raakt steeds meer ingebed op de scholen.

Deze vergrote inbedding uit zich ook in de veranderende rol van scholen binnen samenwerkingen: waar scholen in 2014 nog bezig waren met zich actiever in het netwerk bewegen, komen er steeds meer scholen bij die regie op zich nemen en vraaggerichter werken.

Kortom: de groei van deskundigheid van de scholen; de toename van kwantiteit en kwaliteit van de visies; een verbeterde samenhang van de (zelf samengestelde) programma's en een groei van het aantal scholen dat een nieuwe rol aanneemt binnen hun netwerk, heeft gezorgd voor een toegenomen eigenaarschap en borging van cultuuronderwijs en daardoor voor meer cultuureducatie met kwaliteit. Het ondersteunen van scholen door advisering van de Compenta-instellingen en het CMK-bedrag werkt. Deze vergrote aandacht voor cultuuronderwijs zou baten bij een structurele inbedding en borging in provinciale, regionale en gemeentelijke infrastructuren om de ontwikkeling voort te kunnen zetten.

Inleiding

Tien jaar CMK

Het programma Cultuureducatie met Kwaliteit bestaat tien jaar. In dit programma werken primair onderwijs scholen, kunstenaars en culturele instellingen samen om kunst en cultuur een vast onderdeel van het lesprogramma te maken en om de kwaliteit van dit programma te bevorderen.² Alle 44 penvoerders - de lokale uitvoerders, coördinatoren en aanspreekpunten van de regeling - in Nederland passen hierbij een unieke aanpak toe. Compenta, de penvoerder in de provincie Drenthe, heeft ervoor gekozen om de ontwikkeling van de effecten van de regeling op het cultuuronderwijs van de scholen in Drenthe gedurende de afgelopen tien jaar in zes onderzoeksrapporten te laten vatten, uitgevoerd door onderzoekers van de Rijksuniversiteit Groningen. Ter gelegenheid van dit lustrum beoogt dit onderzoeksrapport de belangrijkste en meest opvallende ontwikkelingen en trends uit deze rapporten samen te vatten. Wat heeft tien jaar Cultuureducatie met Kwaliteit de scholen in Drenthe opgeleverd? Heeft de regeling gezorgd voor (een beweging richting) cultuureducatie met kwaliteit?

Over de regeling

In 2012 brachten de Raad voor Cultuur en de Onderwijsraad een advies uit aan de Staatsse-

cretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Ze benoemen in dit advies dat cultuureducatie een marginale plek in het curriculum van scholen inneemt, dat leraren zich niet deskundig genoeg voelen, en dat de culturele sector onoverzichtelijk en versnipperd is.³ Het advies van de raden luidt als volgt: geef scholen meer grip op cultuureducatie, bevorder deskundigheid in dit vakgebied en stel de culturele infrastructuur in dienst van de school. Als reactie werd het landelijke programma Cultuureducatie met Kwaliteit geïntroduceerd, met als doel om de kwaliteit van cultuureducatie te verbeteren en voor inhoudelijke borging te zorgen, door scholen te stimuleren om (1) doorgaande leerlijnen te realiseren; (2) deskundigheid binnen scholen te vergroten; (3) de relatie van de school met de lokale culturele omgeving te versterken; en (4) instrumentarium te ontwikkelen en toe te passen voor het beoordelen van de culturele ontwikkeling van leerlingen.⁴ Binnen deze regeling verdeelt het Fonds voor Cultuurparticipatie de landelijke subsidies over de culturele instellingen die zijn voorgedragen door gemeenten en provincies. In Drenthe hebben de provinciale overheid, de gemeente Emmen en de vereniging voor Drentse gemeenten vijf kunstinstellingen - K&C, ICO, CQ, Scala Hoogeveen en Scala

² Zie <https://cultuureducatiemetkwaliteit.nl>

³ Zie Onderwijsraad en Raad voor Cultuur. *Cultuureducatie: leren, creëren, inspireren!* Den Haag, 2012.

⁴ Zie Staatscourant nr.15826. *Deelregeling Cultuureducatie met Kwaliteit in het primair onderwijs*. Den Haag, 2012.

Meppel - gevraagd om dit samen te doen, resulterend in stichting Compenta. Scholen gaan sindsdien op basis van hun cultuurplan een samenwerkingsovereenkomst aan met Compenta. Deze instellingen zorgen voor het adviseren, faciliteren, ondersteunen, inzichtelijk maken en stimuleren van (kwaliteitsverbetering van) cultuuronderwijs bij de scholen.

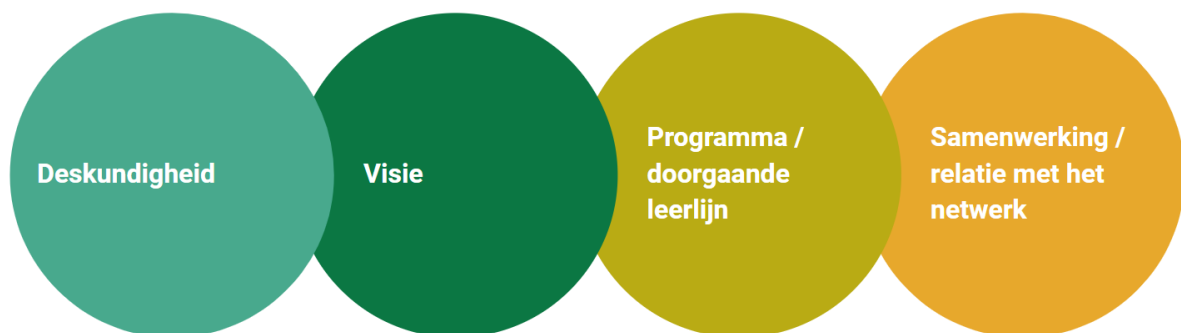
Werkwijze en doelstellingen

Compenta

De Drentse overheden en Compenta hebben eigen doelstellingen omschreven en geoperationaliseerd naar doelstellingen op schoolniveau, om de doelen van de landelijke overheid te kunnen vertalen naar de Drentse situatie.⁵ Op basis hiervan heeft Compenta vier pijlers bedacht en daarbij scenario's (stappen die een school kan zetten in het proces van cultuuronderwijsverbetering) uitgewerkt.⁶ Deze scenario's verschillen in de mate waarin een school deskundigheid van leerkrachten bevordert, gebruik maakt van samenhang zoals een doorlopende leerlijn binnen het programma, en re-

gie voert over haar eigen cultuuronderwijs binnen het cultuureducatieve netwerk. Door Visie als een van de pijlers toe te voegen, naast de pijlers die al voorkomen in de landelijke doelstellingen, beoogt Drenthe in te zetten op het centraal stellen van de vraag van de school, op de transitie van aanbodgericht werken naar vraaggericht werken. Scholen worden op die manier meer eigenaar van hun cultuuronderwijs en daarmee dit zorgt voor cultuureducatie met kwaliteit. Het (instrumentarium voor het) beoordelen van cultuuronderwijs heeft Compenta ondergebracht onder de pijler *Programma*.

Er bestaat een voorwaardelijkheid tussen deze pijlers. Dit wordt ook wel het proces van kwaliteitsverbetering van cultuuronderwijs genoemd: er is deskundigheid nodig om een visie te vormen; deskundigheid en een visie zijn voorwaarden voor het ontwikkelen van een doorlopende leerlijn; op basis daarvan weet de school wat zij van haar culturele omgeving kan en moet vragen.⁷

⁵ Zie Zernitz. *Doelstellingen in Beeld*, Assen/Groningen, 2014 voor uitleg over de vertaling van de doelstellingen naar provinciale doelstellingen en doelstellingen op schoolniveau.

⁶ Zie Stichting Kunst & Cultuur. *Bovenop de Toren: de blik van K&C op goed cultuuronderwijs*. Assen, 2012 voor de scenario's.

⁷ Zie Zernitz. *Piramides in Drenthe*, Assen/ Groningen, 2014 voor uitleg over de voorwaardelijkheid en het proces van kwaliteitsverbetering

Door deze aanpak, met een duidelijke definitie en kenmerken van goed cultuuronderwijs (de hoogste scenario's kennen de meeste eigenaarschap, de laagste de minste) beoogt Compenta de scholen te stimuleren om hun cultuuronderwijs te blijven verbeteren.

Compenta heeft op basis van de genoemde pijlers en scenario's, in samenwerking met de onderzoeksgroep Cultuur en Cognitie van de Rijksuniversiteit Groningen, een monitorings-evaluatie-instrument ontwikkeld waarmee het proces van kwaliteitsverbetering op deelnemende scholen in kaart kan worden gebracht: *Evi*. *Evi* is een digitale vragenlijst die aanzet tot nadenken: wat heeft de school het afgelopen jaar gedaan? Is de school tevreden? Hoe wil de school zich nu verder ontwikkelen? Hiermee draagt dit instrument direct bij aan het proces zelf: het is een hulpmiddel en spiegel voor de scholen en zet aan tot reflecteren op cultuuronderwijs en brengt daarmee bewustzijn, inzicht en vergrote deskundigheid. Ook ondersteunt en stimuleert Compenta de school op basis van de uitkomsten van de vragenlijst op de gebieden waar zij zich nog op willen ontwikkelen. Het beeld dat Compenta krijgt is aardig compleet: doordat scholen die in Drenthe meedoen aan Cultuureducatie met Kwaliteit de inspanningsverplichting hebben om mee te doen aan het monitorings- en evaluatieonderzoek is het responspercentage hoog (93% in 2015, oplopend tot 100% in 2022).

Daarnaast is *Evi* een onderzoeksinstrument: de ingevulde vragenlijsten vormen de basis voor de eerder genoemde zes onderzoeksrapporten waarin de staat van (het proces van kwaliteitsverbetering) cultuuronderwijs in Drenthe wordt geschetst. In deze rapporten geeft de onderzoeker ook een reflectie op deze ontwikkeling en formuleert advies voor Compenta. Op basis hiervan kan Compenta haar ondersteuning of monitoring aanpassen, zoals het loslaten van het bedrag per leerling en in plaats daarvan het bedrag op schoolgrootte baseren om kleine scholen tegemoet te komen, of het aanbieden van cursussen om het onderwijsteam te betrekken bij cultuuronderwijs als de onderzoeker benoemt dat veel cultuurcoördinatoren aangeven dat ze het gevoel hebben alleen te staan.

Opzet van dit rapport

Na de eerste periode van de CMK-regeling (2013-2016) volgden twee nieuwe periodes, waarin enkele accenten werden toegevoegd aan de oorspronkelijke regeling. In 2017-2020 was dit een verdere verdieping en borging van de ontwikkelingen van de eerste periode en in 2021-2024 kwam de aandacht voor integraal cultuuronderwijs en verbinding met voortgezet onderwijs en de aansluiting tussen binnen- en buitenschoolse activiteiten en het vergroten van kansengelijkheid aan bod.⁸ Desalniettemin is het hoofddoel altijd hetzelfde gebleven: het ondersteunen van cultuureducatie met kwaliteit. De belangrijkste uitkomsten op het gebied

---

⁸ Zie <https://cultuureducatiemetkwaliteit.nl> voor een overzicht van de nadrukken binnen de verschillende CMK-periodes.

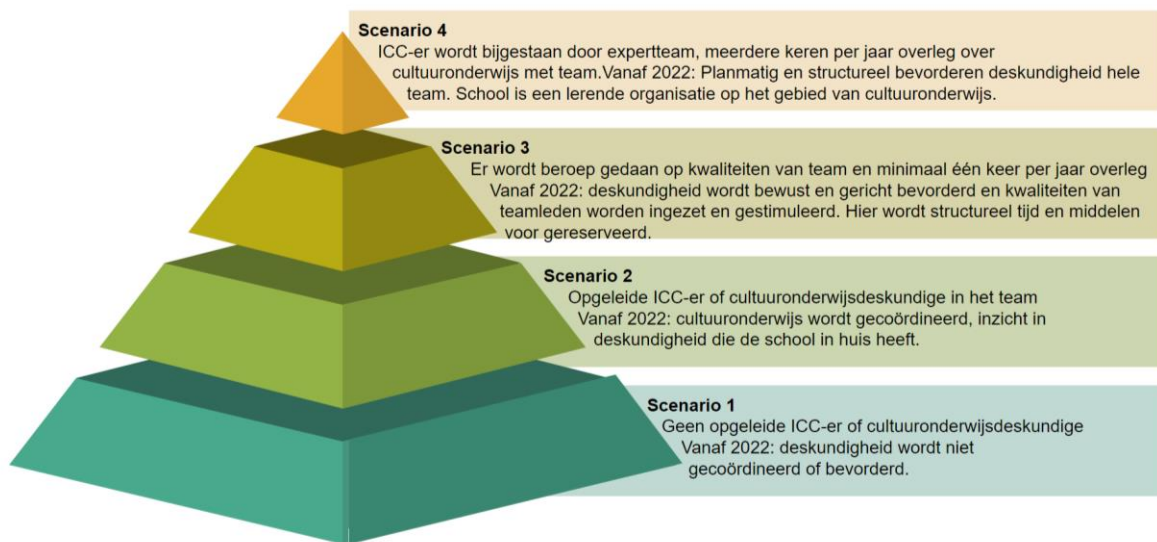
van al dan niet toenemende mate van eigenaarschap van scholen over hun cultuuronderwijs en de daarmee beoogde toename van de kwaliteit van het cultuuronderwijs, zoals beschreven in de onderzoeksrapporten, wordt in de volgende hoofdstukken uiteengezet. De ontwikkelingen binnen de verschillende pijlers, *Deskundigheid*, *Visie*, *Programma* en *Samenwerking* worden afzonderlijk besproken, uitmondend in een samenvatting en de beantwoording van de hoofdvraag in de conclusie.

Het is goed om tijdens het lezen van dit rapport te onthouden dat al deze ontwikkelingen plaatsvinden in een bepaalde context, waar factoren de ontwikkeling op verschillende manieren stimuleren, zoals het bedrag van de regeling maar ook zeker de specifieke advisering of ondersteuning die de Compenta-instellingen aanbieden. Zonder deze sturing van de instellingen zou een school het bedrag wellicht aan

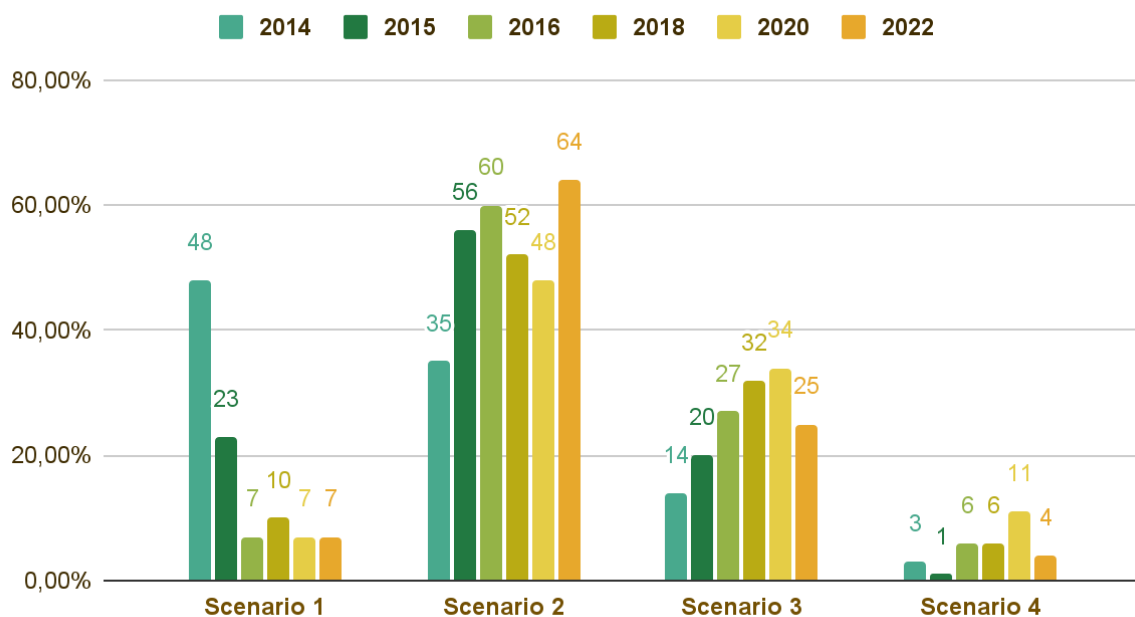
andere zaken hebben besteed of zou een school wellicht niet goed weten hoe ze dit bedrag kunnen inzetten om hun cultuuronderwijs te ontwikkelen. Deze analyse beperkt zich met name tot de gegevens uit de onderzoeksrapporten, waardoor de nadruk noodzakelijkerwijs komt te liggen op de uitkomsten van de regeling en de stimulans van Compenta en veel minder op de manier waarop dit wordt gedaan, op enkele voorbeelden na waarbij de relatie tussen de stimulans en de uitkomst goed te herleiden is. Tegelijkertijd zijn er ook (externe) factoren die ervoor zorgen dat bepaalde ontwikkelingen stagneren of zelfs worden tegengewerkt, zoals het sluiten of fuseren van scholen of de coronacrisis die in 2020 veel invloed heeft gehad (en nog steeds heeft) op de mogelijkheden die de scholen hadden om zich door te ontwikkelen op het gebied van cultuuronderwijs.

Deskundigheid

Scenario's

Resultaten

Wat betekent dit?

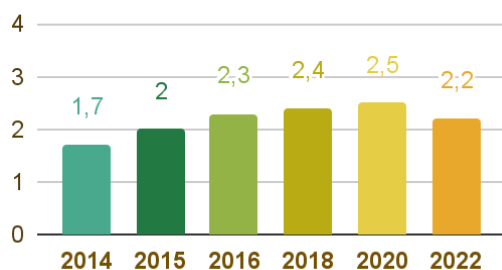
Geen coördinatie of bevordering deskundigheid

Persoonsafhankelijke deskundigheid

Verankering deskundigheid

Binnen de pijler *Deskundigheid* is een duidelijke oplopende trend te zien na het eerste jaar van de evaluatie van de CMK-regeling. Waar 48% van de scholen zich in het eerste jaar in scenario 1 bevonden, is dit in de loop der jaren afgenomen tot 7% van de deelnemende scholen.⁹ Daartegenover staat een sterke toename van scholen in scenario 2 in de jaren daarna en vervolgens een groei van scholen in scenario 3, zoals ook wordt gereflecteerd in de oplopende gemiddelde scores binnen dit onderdeel. Vanaf 2022 is een daling te zien in de gemiddelde scenario's, wat, naast de impact van de coronacrisis, verklaard kan worden door de herformulering en verscherping van de scenario's. Vanaf 2022 dienen de vaardigheden van het team actief bevorderd te worden vanaf scenario 3, wat voor veel scholen die zich tot dan toe in scenario 3 bevonden nog niet het geval is.

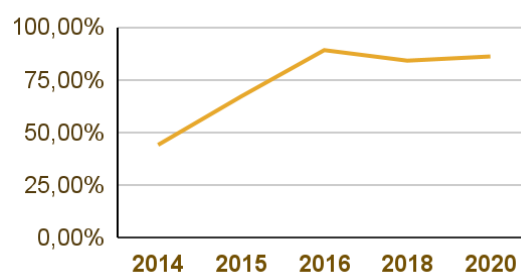
Gemiddelden Deskundigheid

Een groot deel van de scholen begon in 2014

zonder een opgeleide ICC'er (interne cultuurcoördinator) of cultuuronderwijsdeskundige en daarmee met beperkte mogelijkheid tot het coördineren en bevorderen van cultuuronderwijs. Deze scholen zijn sterk afhankelijk (geweest) van externe deskundigheid en aanbod van culturele instellingen wanneer zij iets wilden ondernemen op het gebied van cultuuronderwijs. In de jaren daarna hebben steeds meer scholen een ICC'er of cultuuronderwijsdeskundige laten opleiden (van 44% van de scholen in 2014 tot 86% van de scholen in 2020). Compenta heeft in deze jaren veel nadruk gelegd op deskundigheidsbevordering en het opleiden van ICC'ers per school, wat goed wordt gereflecteerd in deze cijfers.

Scholen met een ICC'er

Een van de meest genoemde knelpunten binnen *Deskundigheid* door de jaren heen is het vertrek van ICC'ers op de scholen. Hierdoor gaat een groot deel van de deskundigheid en coördinatie op het gebied van cultuuronderwijs verloren. Dit verklaart bijvoorbeeld de lichte

⁹ Voor het gehele rapport geldt: kleine percentuele verschillen komen mogelijk door scholen die niet

meer meedoen met de regeling of scholen die zichzelf in een verkeerd scenario hebben ingedeeld waardoor deze gegevens niet meegenomen werden.

toename van scholen in het eerste scenario in 2018.

Gestimuleerd door de nieuwe focus van Com-penta op deskundigheidsbevordering van het team vanaf 2017, werd in de loop der jaren door een deel van de scholen steeds meer nadruk gelegd op het borgen van deskundigheid van cultuuronderwijs. Dit doen scholen door beroep te doen op de kwaliteiten van het onderwijsteam en het team meer te betrekken bij de doorontwikkeling van cultuuronderwijs (scenario 3), of door bijvoorbeeld een tweede ICC'er aan te stellen. In 2022 zijn er 47 scholen die meer dan één ICC'er in dienst hebben.

“Eén geschoolde ICC'er is voor een grote school een kwetsbare situatie. Nog een opgeleide ICC'er zou wenselijk zijn voor onze school, vooral ook omdat wij nu een Kindcentrum zijn en een doorlopende lijn noodzakelijk is.

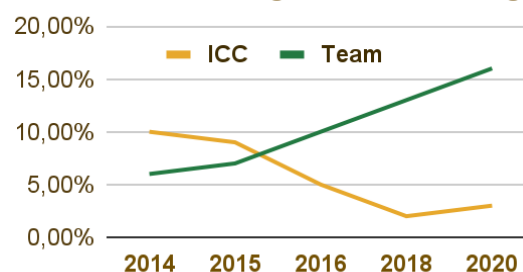
(School met ICC'er, rapport 2018)

De laatste stap naar scenario 4, met een sterkere verankering van cultuuronderwijs op de scholen door de deskundigheid van het team planmatig en structureel te bevorderen is relatief weinig gezet. Deze volgende stap zou een goed streven kunnen zijn om de aanwezige deskundigheid nog minder persoonsafhankelijk te maken.

In de genoemde plannen van de scholen met betrekking tot het inzetten van het

CMK-budget wordt de transitie naar deskundigheidsbevordering van het team en behoefte aan borging van deskundigheid duidelijk zichtbaar: waar 10% van de scholen het budget in 2014 wilde inzetten voor een ICC-cursus, is dit in de loop der jaren afgenomen naar 3% doordat de meeste scholen inmiddels een ICC'er in het team hebben. Tegelijkertijd is het plan om de deskundigheid van het gehele team te bevorderen gestegen van 6% in 2014 naar 16% in 2020¹⁰. Voor veel scholen zonder ICC'er is deskundigheidsbevordering van het team nog een stap te ver.

Plannen deskundigheidsbevordering

Uit de rapporten blijkt dat door tijdgebrek, werkdruk en het feit dat cultuuronderwijs niet altijd een prioriteit is op scholen, het lastig blijft om het (gehele) team te betrekken bij de doorontwikkeling van cultuuronderwijs en het verder vervaardigen van vaardigheden van de leerkrachten.

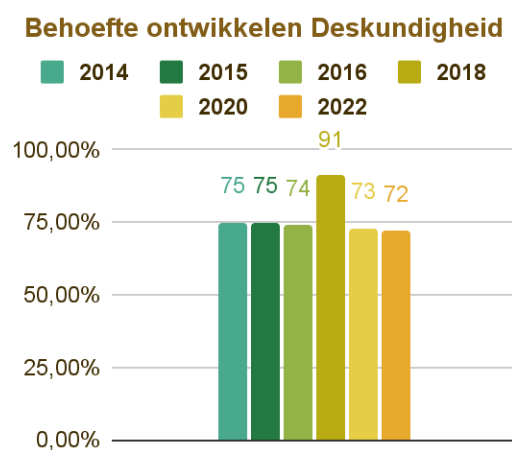
“De deskundigheid is erg schaars en zou zeker verbreed mogen worden. Als we het zo bekijken, is het ook niet vreemd dat het niet leeft op de school. Het moet meer gestimuleerd worden, omdat het er vanuit eigen motivatie niet is.

(School uit scenario 1, rapport 2022)

¹⁰ Door veranderingen in de vragenlijst zijn er geen gegevens beschikbaar over waar de scholen het CMK-budget voor willen inzetten in 2022.

Compenta heeft hierop ingespeeld door bijvoorbeeld een module aan de ICC-cursus toe te voegen over het creëren van draagkracht in het team en door het aanbieden van adviesgesprekken en teamcoachingssessies.

Het grootste deel van de scholen wil zich blijven ontwikkelen op het gebied van deskundigheid. Dit geldt zowel voor de scholen in de hogere als de lagere scenario's en zowel voor scholen die overwegend tevreden zijn met de aanwezige deskundigheid, zoals de scholen die actief deskundigheid coördineren, als voor de scholen die juist gemiddeld vaker ontevreden zijn, zoals het geval is bij scholen die zich in scenario 1 bevinden. De meeste jaren wilde gemiddeld 74% van de scholen zich ontwikkelen op dit gebied, met een uitschieter naar 91% in 2018.

Dit hoge percentage kan verklaard worden door het moment van evaluatie: de scholen hebben in 2017 een nieuwe aanvraag ingediend voor de tweede ronde van de CMK-regeling en dit zorgt voor een grote stimulans

om zich door te ontwikkelen om hun opgestelde doelen te behalen. In 2020 en 2022 was de ambitie afgenomen, hoogstwaarschijnlijk als gevolg van een combinatie van toegenomen deskundigheid door eerdere inspanningen en verschuivingen van prioriteiten door de coronacrisis.¹¹

De meeste scholen geven aan dat ze zich willen ontwikkelen op het gebied van deskundigheid binnen de kunstvakken. Dit geldt vooral voor de scholen die al over een ICC'er beschikken: deze scholen specificeren op welk gebied zij meer deskundigheid nodig hebben, wat de toename in bewustwording laat zien.

“Muziek is op dit moment een ondergeschoven kindje als het gaat om de creatieve vakken. Er wordt te weinig gedaan met muziek en de leerkrachten zijn zelf niet vaardig genoeg om verdieping in de lessen aan te brengen.
(School met ICC'er, rapport 2018)

Door de jaren heen hebben scholen met een ICC'er relatief minder behoefte aan het ontwikkelen van deskundigheid op het gebied van organisatie en visie of beleid vergeleken met de scholen die nog geen ICC'er in dienst hebben. Dit laat ook goed de samenhang en voorwaardelijkheid tussen de verschillende onderdelen zien.

¹¹ De coronacrisis is in 2020 in totaal 119 keer genoemd als knelpunt bij de (door)ontwikkeling van cultuuronderwijs op scholen.

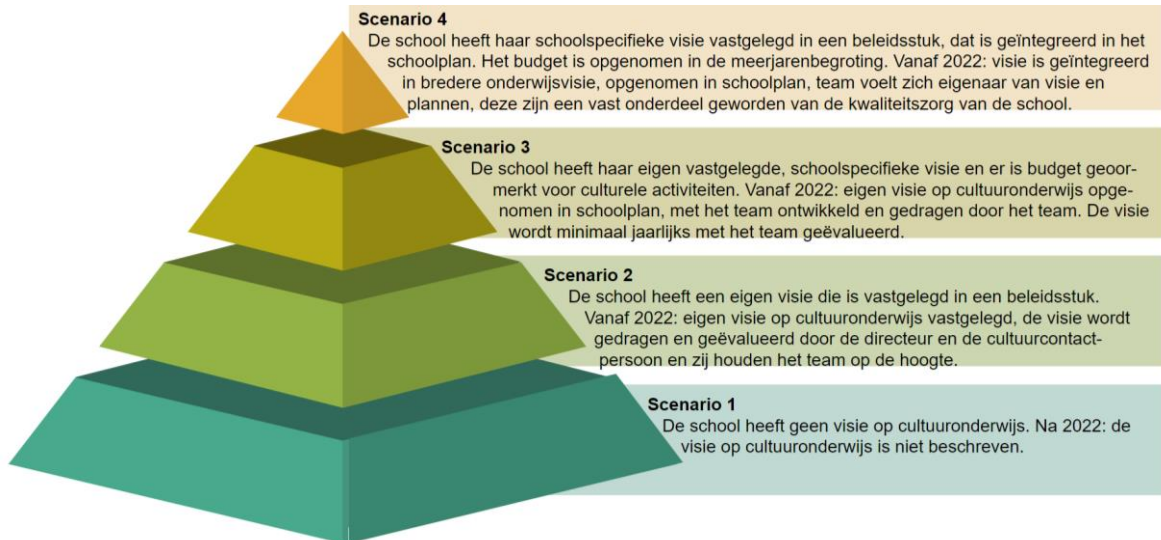
“
Door vertrek van de ICC'er is er
momenteel onvoldoende deskundigheid
ten aanzien van het cultuurbeleid op onze
school.

(School zonder ICC'er, rapport 2016)

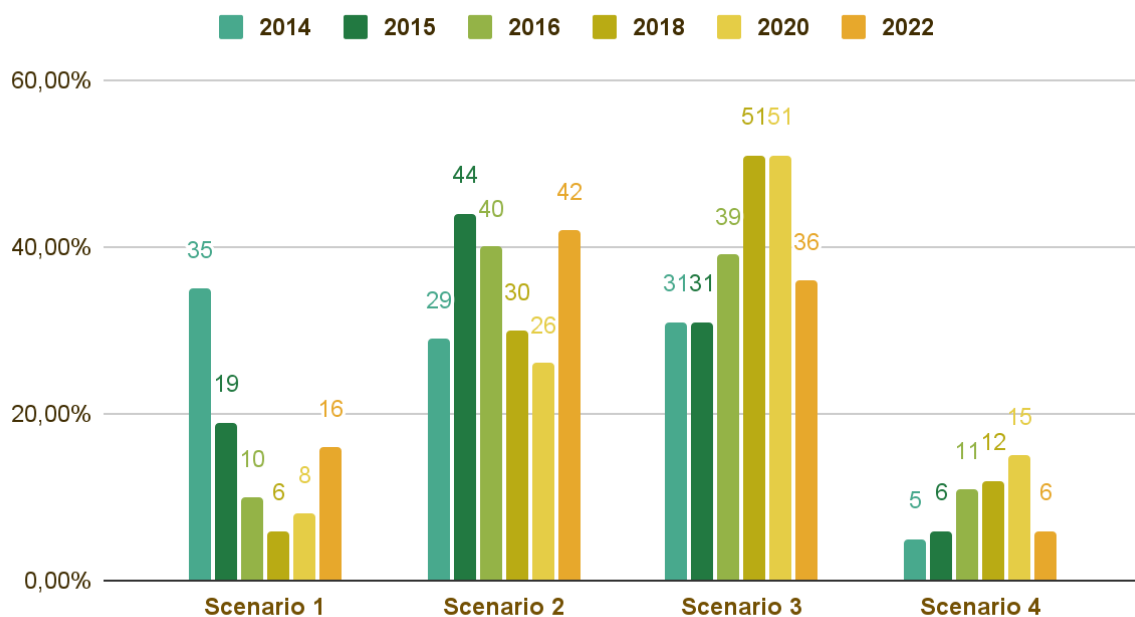
Hieruit kan geconcludeerd worden dat de cursus voor interne cultuurcoördinatoren voorziet in deze behoeftes, waardoor de volgende stap gezet kan worden richting visieontwikkeling maar ook de versterking van deskundigheid op het gebied van de verschillende disciplines door het gehele team.

Visie

Scenario's

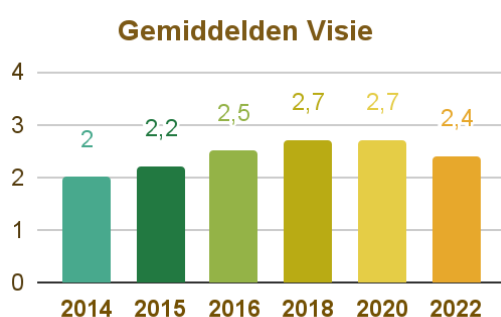
Resultaten

Wat betekent dit?

De pijler *Visie* kent een vergelijkbare ontwikkeling als *Deskundigheid*, met een afname van het percentage scholen in de eerste twee scenario's en een toename van het percentage scholen in de hoogste scenario's, wat ook weerspiegeld wordt in de gemiddelden.

Dit betekent dat de meeste scholen na aanvang van de regeling bezig zijn gegaan met het schrijven van een visie, wat relatief veel is gebeurd in het eerste jaar. Dit is te zien aan de verschuiving van de meeste scholen in het eerste scenario naar het tweede scenario. Het schrijven van een visie en het ontwikkelen van een beleidsplan was de eerste jaren, naast het opleiden van een ICC'er per school, de grootste focus van Compenta, wat wordt gereflecteerd in deze cijfers. De jaren daarna groeiden ook scenario 3 en 4, wat laat zien dat de scholen zich bezighielden met het schrijven van schoolspecifieke visies en het oormerken van budgetten voor culturele activiteiten.

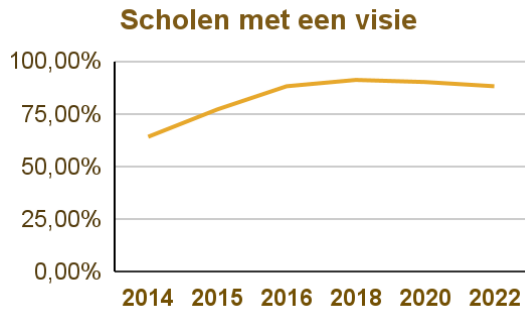
Wederom is 2022 een uitzondering in deze trend door de impact van de coronacrisis en de herschreven kenmerken van de scenario's. De

grootste reden van de daling van het aantal scholen in de hogere scenario's is vermoedelijk het feit dat de hogere scenario's vanaf 2022 meer nadruk leggen op dat het team de visie dient te dragen, wat in de eerdere versie geen vereiste was. Dit komt vaak terug als knelpunt in de rapporten: veel scholen hebben moeite met het creëren van draagvlak voor de visie binnen het team. Het vastleggen van een sterke visie is dus niet langer voldoende zich in een hoog scenario te bevinden.

“De visie is duidelijk zichtbaar voor ouders en medewerkers, de school heeft zich veel sterker geprofileerd als ‘cultuurschool’. Maar het kost nog tijd voordat de visie ook echt gedragen wordt door de leerkrachten. Het gemis van een duidelijke leerlijn/inhoudelijke vakkennis speelt hierbij een rol.

(School met een visie, rapport 2015)

De toename van scholen in het eerste scenario kan verklaard worden doordat hier nu niet langer alleen de scholen onder vallen die geen visie hebben, maar ook explicieter de scholen die deze visie (nog) niet hebben *beschreven*. Bovendien is het mogelijk dat een aantal scholen de visie niet evalueert of dat de directeur of de ICC'er niet betrokken is bij de uitvoering van de visie, waardoor ze alsnog niet binnen scenario 2 vallen. Desalniettemin zegt 88% van de scholen in 2022 een visie te hebben, terwijl in het eerste jaar van de regeling slechts 64% van de scholen een visie op cultuuronderwijs had.

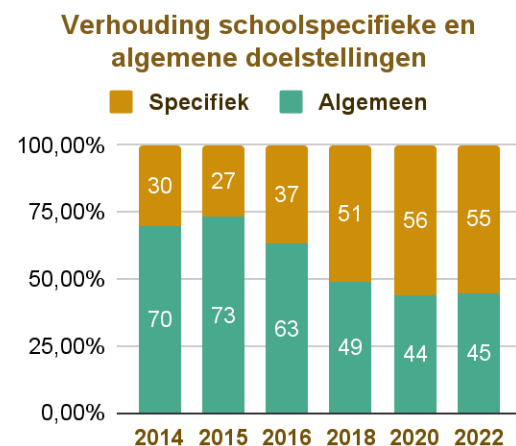
In de rapporten en scenario's wordt onderscheid gemaakt tussen algemene en schoolspecifieke doelstellingen binnen de visies. Algemene doelstellingen geven het belang van cultuuronderwijs aan, en hebben daarmee de potentie om draagvlak te creëren binnen de school, maar sluiten niet aan bij de unieke schoolkenmerken van de desbetreffende school, zoals haar onderwijsprogramma, onderwijsvisie, locatie en culturele omgeving of het type leerlingen. Hierdoor helpt deze visie niet bij het maken van concrete keuzes voor cultuuronderwijs. Een algemene doelstelling kan dus worden gezien als een eerste stap, maar wanneer een school wenst cultuuronderwijs verder te ontwikkelen, schiet een dergelijke visie mogelijk tekort.

“We willen het cultuuronderwijs steeds beter op de kaart zetten. Dit door de leerlingen ervaringen te laten opdoen met verschillende vormen van expressie. Zo willen we een bijdrage leveren aan de creatieve, sociale en verstandelijke ontwikkeling van kinderen.
(School met algemene doelstellingen, rapport 2018)

Wanneer een school schoolspecifieke doelstellingen heeft, kunnen zij op basis daarvan gerichte en concrete keuzes maken en eigenaar worden van hun cultuuronderwijs.

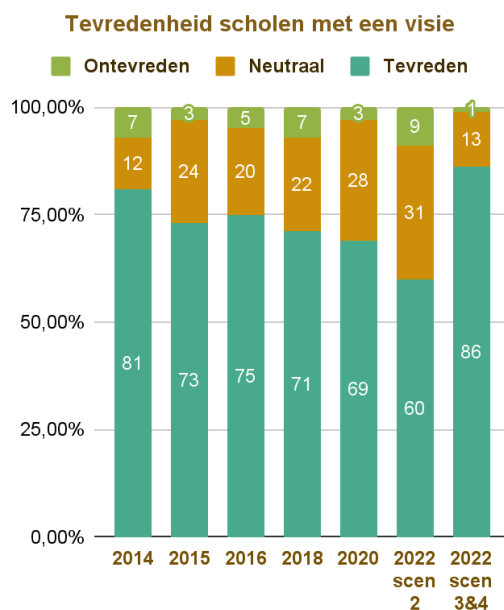
“We willen cultuur inzetten als middel om woordenschat uit te breiden en meer kennis en vaardigheid op te doen aangaande cultuur. Vanuit het platteland is het goed dat leerlingen meer van de wereld zien en leren en zich breed kunnen oriënteren: rijke ervaringen, woordenschat en kennis en kunde opdoen.
(School met schoolspecifieke doelstellingen, rapport 2014)

Wanneer de cijfers door de jaren heen naast elkaar staan wordt zichtbaar dat steeds meer scholen schoolspecifieke doelstellingen hebben geformuleerd, maar ook dat de toename in de laatste jaren is gestagneerd. Aangezien de meeste scholen inmiddels een visie hebben zou het stimuleren van het ontwikkelen van schoolspecifieke visies een goed aandachtspunt kunnen zijn voor de scholen en Compenta. Dit kan bijvoorbeeld tijdens de ICC-cursussen of teamscholingen, waar ook aandacht besteed kan worden aan het verder zichtbaar maken van de visie binnen de scholen. Door deze onderdelen te stimuleren worden scholen nog meer eigenaar van hun cultuuronderwijs.

Tegelijkertijd zijn er door de jaren heen relatief veel scholen met een visie die zich niet

willen doorontwikkelen op dit gebied wanneer dit vergeleken wordt met bijvoorbeeld *Deskundigheid*¹², veelal omdat zij tevreden zijn over de visie. In 2022 wordt er in de rapporten onderscheid gemaakt tussen de scholen in scenario 3 en 4 en de scholen in scenario 2. Hierdoor wordt duidelijk zichtbaar dat met name de scholen in scenario 3 en 4, met een schoolspecifieke visie die wordt gedragen door het hele team, tevreden zijn over hun visie, en dat de algemene gemiddelde tevredenheid over de visies licht afneemt.

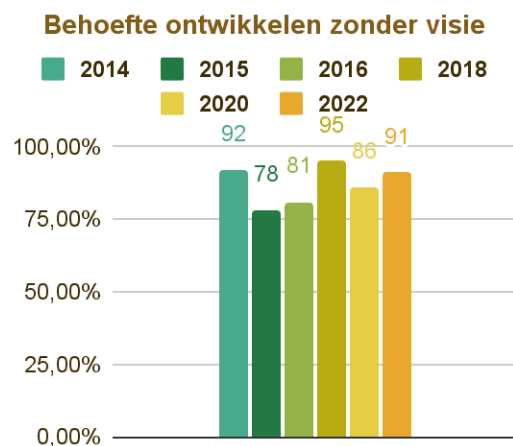
Dit kan duiden op een groei van inzicht en bewustwording: scholen weten steeds beter wat zij zouden willen verbeteren op dit gebied waardoor zij minder snel een (louter) tevreden beoordeling geven.

De scholen die ontevreden zijn of een neutrale beoordeling geven benoemen veelal dat hun

visie niet genoeg zichtbaar is of gedragen wordt of dat de visie specifiek kan.

“De school heeft een duidelijke visie, deze moet alleen nog duidelijker in de praktijk worden uitgevoerd en nagestreefd. Dit willen we bereiken door meer expertise de school binnen te halen. Hierdoor zal het team enthousiaster worden en doelgerichter te werk gaan.
(School met een visie, rapport 2014)

Van de scholen zonder visie zijn de meeste scholen van plan of al bezig om een visie te ontwikkelen en te omschrijven.

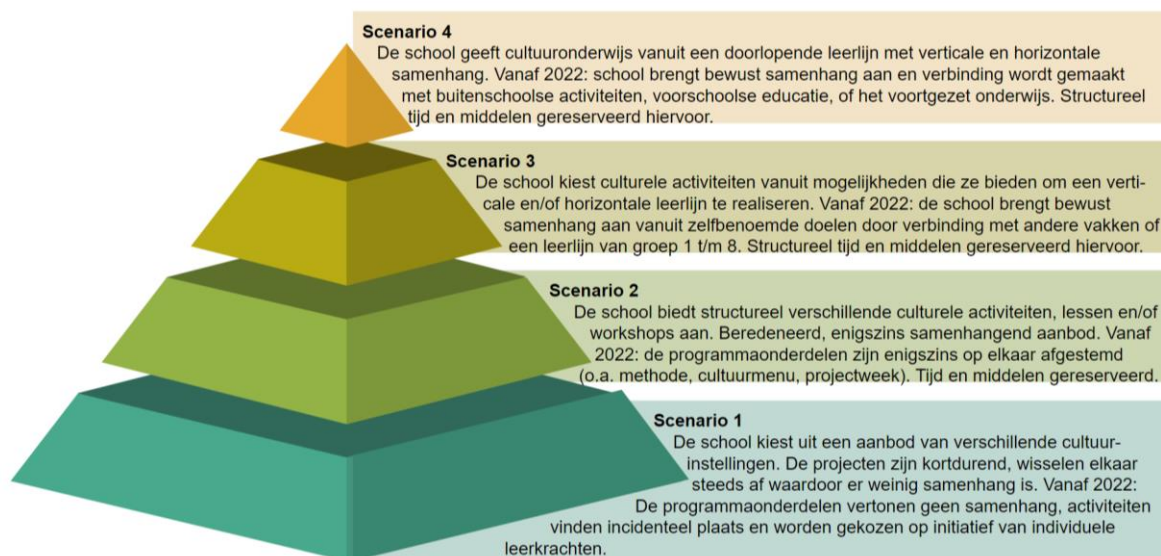
De meeste scholen die nog geen visie hebben geven aan dat het ontwikkelen van een visie geen prioriteit heeft. Bij de meeste scholen zonder visie worden deze redenen ook aangehaald als zij aangeven dat zij zich niet willen ontwikkelen op dit gebied: ze zijn er nog niet aan toe of andere zaken, zoals de basisvakken, hebben meer prioriteit. Ook wordt ieder jaar de afwezigheid van een ICC'er genoemd als reden dat de visie nog niet is geschreven of doorontwikkeld, wat de relatie tussen deskundigheid en visievorming opnieuw benadrukt.

¹² Door de jaren heen wil gemiddeld 55% van de scholen met een visie (scenario 2 of hoger) zich ontwikkelen. Dit percentage ligt bijvoorbeeld een

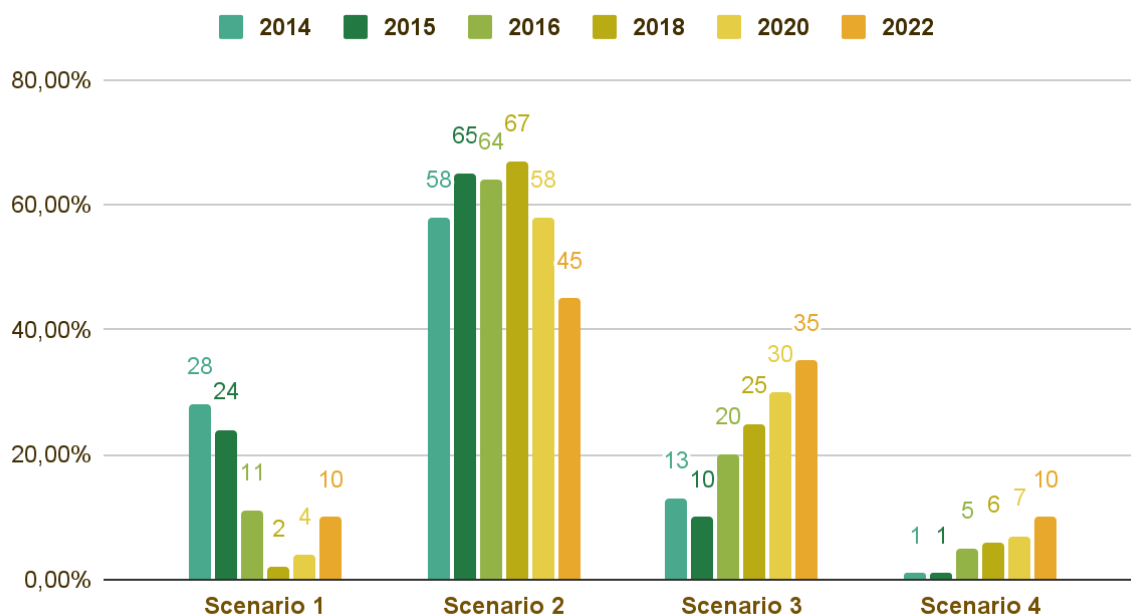
stuk lager dan de scholen met scenario 2 of hoger op het gebied van deskundigheid die zich willen ontwikkelen, met een gemiddelde van 76%.

Programma

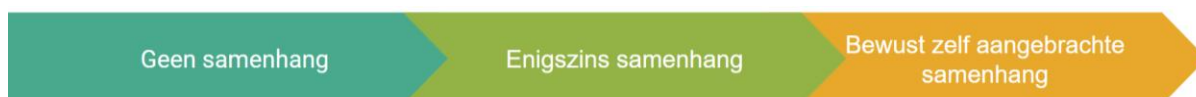
Scenario's

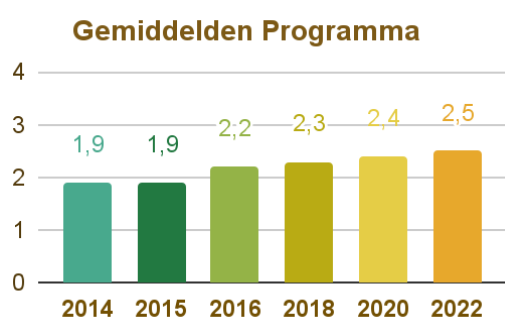
Resultaten

Wat betekent dit?

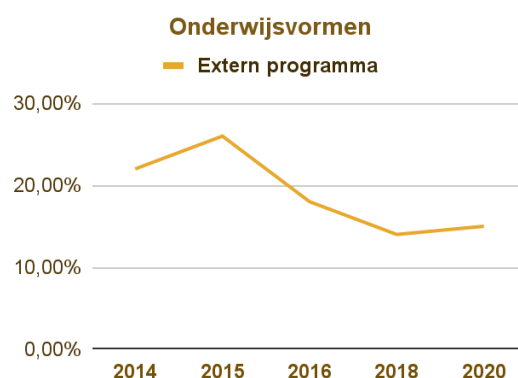
Ook de pijler *Programma* (vóór 2022 *Doorlopende leerlijn* genoemd) kent een toename in de gemiddelde scenario's na aanvang van de CMK-regeling. De trend laat duidelijk zien dat er een beweging plaatsvindt van de lagere scenario's naar de hogere scenario's.

Hoewel zowel bij aanvang van de regeling als in 2022 de meeste scholen in scenario 2 zitten en dus enigszins samenhangend cultuuronderwijs aanbieden, is een duidelijke transitie zichtbaar richting scenario 3 en 4. Scholen kiezen er dus steeds meer voor om zelf, bewust horizontale samenhang (door bijvoorbeeld samenhang met andere vakken) en/of verticale samenhang (door bijvoorbeeld een leerlijn van groep 1 t/m 8 met cumulatieve kennis en vaardigheden) aan te brengen. Doordat de nieuwe formulering van de kenmerken van de scenario's in 2022 geen grote verschillen vertoont met de oude formulering zijn er weinig afwijkingen in de gemiddelden die vermoedelijk door deze herformulering zijn ontstaan. Een mogelijke uitzondering is de toename van scholen in scenario 1 in 2022. Deze toename komt waarschijnlijk doordat deze

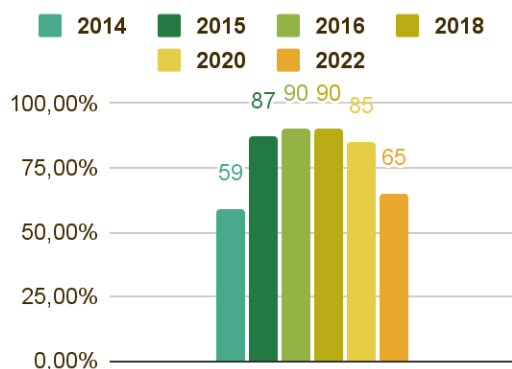
scholen geen tijd en middelen reserveren voor het op elkaar afstemmen van de programma-onderdelen, aangezien dit vóór 2022 geen vereiste was voor scenario 2 en dit vanaf 2022 wel een eis is voor dit scenario.

Parallel aan de trend dat scholen meer bewust horizontale en/of verticale samenhang aanbrengen binnen het programma van hun cultuuronderwijs, loopt de beweging dat scholen steeds meer zelf keuzes maken over de inhoud van hun cultuuronderwijs. Waar scholen in de eerste twee jaren vaak benoemden gebruik te maken van een kant en klaar, extern programma, en daarmee ook externe samenhang aanbrengen passend bij scenario 2, is dit percentage in de loop der jaren gedaald.

Binnen dit onderdeel is het opvallend dat veel scholen binnen de hoogste scenario's zich graag willen doorontwikkelen.

Behoefte ontwikkelen Programma scenario 3 & 4

De reden hiervoor ligt hoogstwaarschijnlijk in het feit dat het creëren, invoeren en uitvoeren van doorlopende leerlijnen altijd geborgd moet worden en nieuwe leerlijnen (bijvoorbeeld voor andere kunstvormen¹³) of manieren van samenhang verkend kunnen worden.

“Op dit moment hebben wij nog geen verticale verbindingen gemaakt. Dit heeft te maken met de nieuwe leerlijnen die wij hebben geïmplementeerd. Wij hebben de komende periode nodig om te kijken hoe het uitvoeren van de leerlijnen gaan, voordat wij met elkaar beslissingen kunnen maken over eventuele verticale verbindingen.

(School met horizontale leerlijn(en), rapport 2020)

“Het is altijd belangrijk om je te blijven ontwikkelen. Dus we blijven kritisch kijken wat er goed gaat en wat er beter zou kunnen. Samen met het team evalueren en kijken wat we anders zouden willen. Het vasthouden en continueren van de leerlijnen blijft lastig en is dus een aandachtspunt.

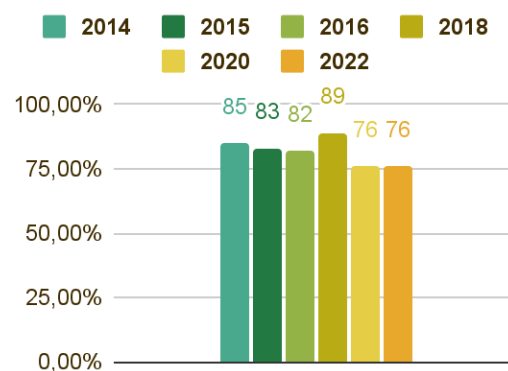
(School met leerlijn(en), rapport 2022)

Het verder willen ontwikkelen, bewaken en verbeteren van de leerlijnen komt veel terug in alle rapporten, evenals de wens om externe

deskundigheid, zoals advies van de Compentastellingen, in te zetten om meer samenhang aan te brengen en samenwerkingen met andere scholen en culturele instellingen te vergroten. Dit laat zien dat scholen toe zijn aan de volgende stap in het cyclische proces van kwaliteitsverbetering: het versterken van het netwerk. De afname van scholen die zich willen ontwikkelen in de scenario 3 en 4 in 2022 kan verklaard worden doordat deze scholen nu tevreden zijn over de leerlijnen die ze door de jaren heen hebben ontwikkeld. Tegelijkertijd geeft 91% van deze scholen die zich niet willen ontwikkelen aan dat ze de ontwikkelingen binnen dit onderdeel al geborgd hebben, wat dus niet per se betekent dat zij zich niet (meer) bezighouden met het verbeteren van hun programma.

Het is ook opvallend dat scholen uit scenario 2, met enigszins samenhangend cultuuronderwijs, zich gemiddeld minder vaak willen ontwikkelen dan de scholen in de hoogste scenario's.

Behoefte ontwikkelen Programma scenario 2

kunst (12 keer genoemd). Scholen met deze leerlijnen kunnen hierna bijvoorbeeld nadruk leggen op andere kunstvakken of op vakoverstijgend werken.

¹³ Vanaf 2022 wordt gespecificeerd hoe vaak leerlijnen per kunstvorm genoemd worden. De populairste zijn muziek (18 keer genoemd) en beeldende

Een aantal scholen met enigszins samenhangend cultuuronderwijs geeft aan dat ze de huidige manier van samenhang voldoende vindt, bijvoorbeeld door het inzetten van een methode of het afnemen van een *Kunst- of Cultuurmenu*. Tegelijkertijd worden er ook meerdere knelpunten genoemd waardoor het ontwikkelen moeilijker is voor deze scholen, zoals tijdgebrek en het hebben van andere prioriteiten. Dit is ook de grootste reden voor de scholen in scenario 1 die zich nog niet verder willen of kunnen ontwikkelen op dit gebied. Deze scholen geven aan eerst te willen of moeten focussen op andere gebieden binnen het onderwijs of op andere onderdelen van cultuuronderwijs (zoals het ontwikkelen van een visie). De scholen die al een of meerdere leerlijnen hebben benoemen deze knelpunten minder vaak en hebben dus de ruimte om dit onderdeel verder te blijven ontwikkelen.

“
We hebben nog geen duidelijke visie,
hierdoor ontbreekt een bewuste
samenhang.
(School zonder samenhangend cultuuronderwijs,
rapport 2022)

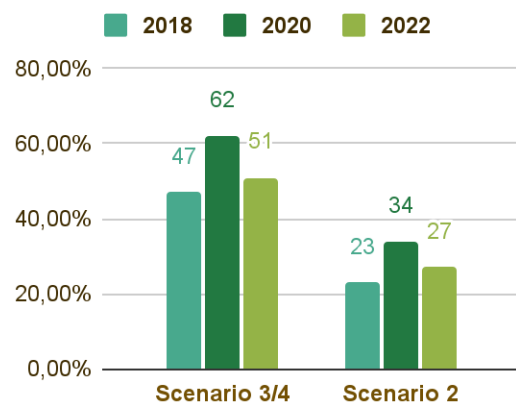
De scholen in de laagste scenario's die zich wel willen ontwikkelen benoemen ook vaker dat ze het programma willen ontwikkelen door eerst een visie in het beleidsplan op te nemen of door de deskundigheid van de leerkrachten te vergroten of een ICC'er aan te stellen. Dit duidt wederom op het cyclische proces van kwaliteitsverbetering: voldoende deskundigheid en een heldere visie is belangrijk voor een

succesvolle doorontwikkeling van het programma.

“
Ik ben niet tevreden. Op dit moment is er geen doorgaande leerlijn geformuleerd. Er staat niets beschreven. Voor nieuwe leerkrachten op onze school is het niet duidelijk hoe ons cultuuronderwijs wordt verzorgd.
(School zonder samenhangend cultuuronderwijs, rapport 2014)

Een ander belangrijk onderdeel binnen de pijler *Programma* is het volgen van de ontwikkeling van de leerling op het gebied van cultuuronderwijs, wat sinds 2018 in de rapporten wordt bekeken.

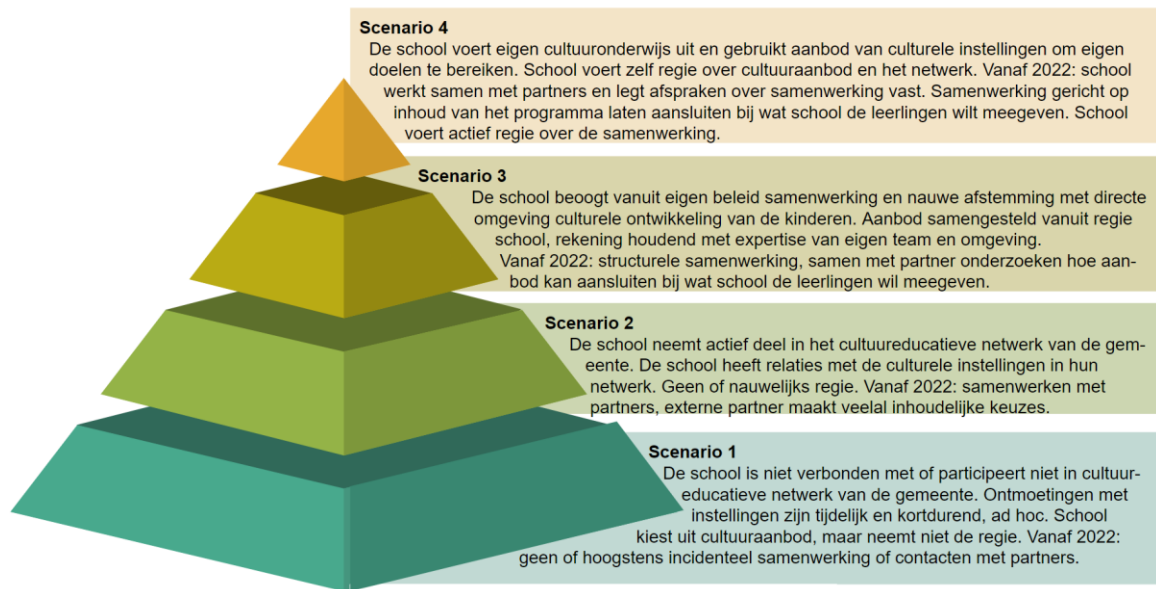
Volgen ontwikkeling leerling

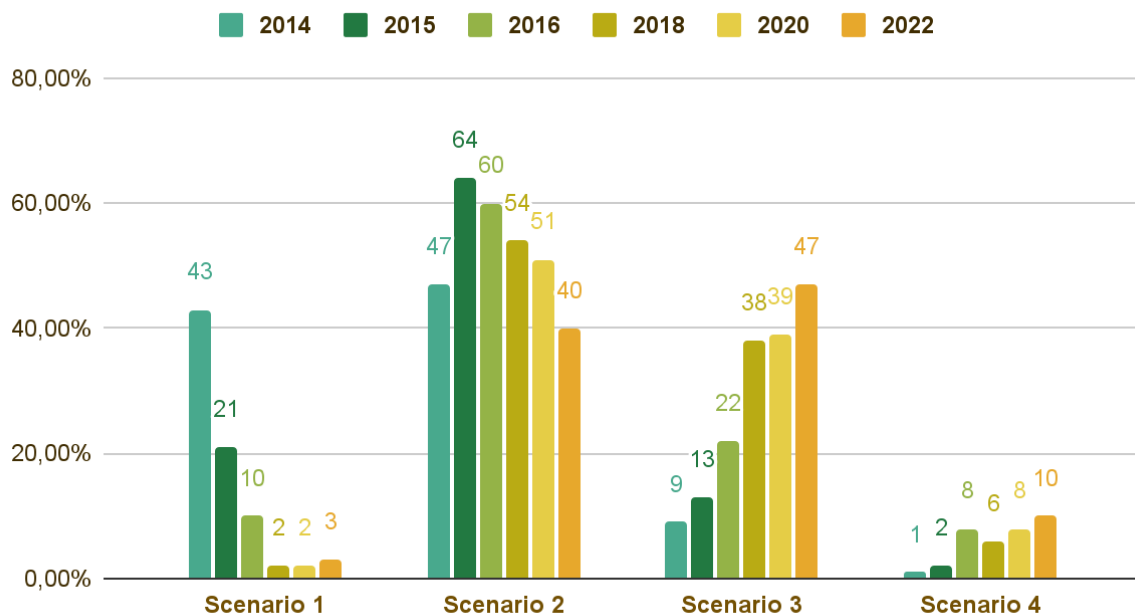
Zoals zichtbaar wordt in bovenstaande diagram volgt nog niet de helft van de scholen de ontwikkeling van de leerlingen op het gebied van cultuuronderwijs. Ook is er in 2022 een afname van de scholen die de ontwikkelingen volgen, waarvoor niet meteen een verklaring gevonden kan worden. Dit laat het belang zien om scholen te blijven stimuleren om de ontwikkeling van de leerlingen te volgen, omdat het de invloed van het programma op de vaardigheden van de leerlingen in kaart brengt, net zoals wordt gedaan op andere vakgebieden binnen het (basis)onderwijs.

Samenwerking

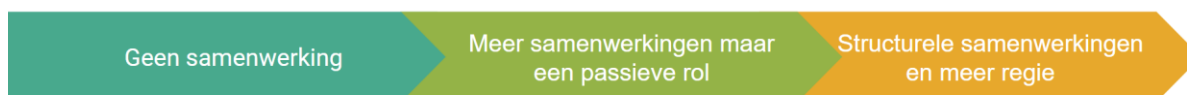
Scenario's

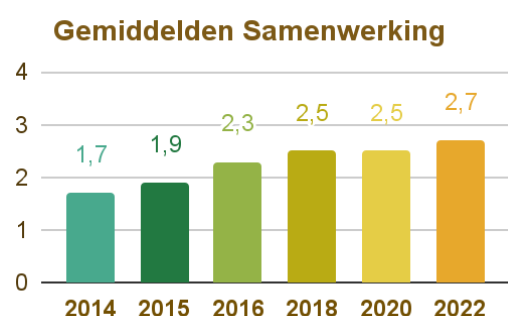
Resultaten

Wat betekent dit?

Vergelijkbaar met de overige pijlers kent *Samenwerking* (vóór 2022 heette deze pijler *Relatie met het netwerk*) een stabiele groei en is het gemiddelde sinds de aanvang van de CMK-regeling zelfs een heel scenario gegroeid, wat meer is dan de pijlers *Deskundigheid*, *Visie* en *Programma*.

Waar bijna de helft van de scholen zich binnen deze pijler in 2014 in scenario 1 bevond, en de andere helft in scenario 2, bevinden de meeste scholen zich in 2022 in scenario 3 en beslaan de scholen in scenario 3 en 4 zelfs 57% van het totale aantal scholen. Dit betekent dat veel scholen bij aanvang van de regeling niet verbonden waren aan het netwerk, of, als ze wel verbonden waren, hierin een passieve rol aannamen. De jaren daarna participeren de meeste scholen langzaam maar zeker steeds actiever en nemen ze uiteindelijk ook meer regie op zich. Hierdoor gaan zij sturend te werk binnen hun samenwerkingen en werken ze dus steeds

meer vraaggericht. Zoals volgend citaat uit het eerste jaar goed weergeeft is het een transitie die tijd nodig heeft, maar tegelijkertijd door steeds meer scholen wordt geïnitieerd.

“Op dit moment is het nog wat zoeken en aftasten. Er was altijd sprake van een Kunst- of Cultuurplein en daardoor was er een duidelijke relatie met de verschillende culturele instellingen. We weten dat we zelf de relaties aan kunnen gaan en weten ze ook wel te vinden. We zullen goed moeten letten op het aanbod en onze vraag duidelijk aangeven. Dat betekent dat we minder afwachtend kunnen zijn en dat we een actieve rol moeten spelen.

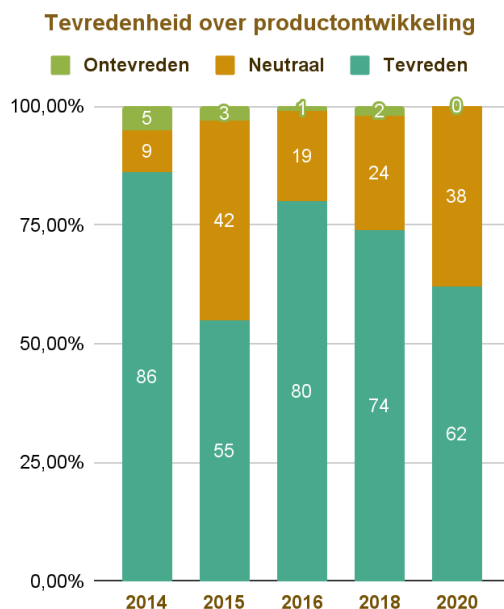
(School die ontevreden is over relaties, rapport 2014)

Bij het vergelijken van de scenario's is het goed om te vermelden dat deze door de jaren heen zijn aangepast en dat de eisen minder streng zijn geworden, met name voor scenario 2, waardoor een deel van de scholen ook zonder veel te veranderen tot een hoger scenario konden behoren.¹⁴ Daarnaast kan de toename van het percentage scholen in scenario 3 in 2016 gedeeltelijk verklaard worden doordat productontwikkeling, of het proces dat een school aan een culturele aanbieder vraagt om een passend product te ontwikkelen, niet langer een vereiste was voor dit scenario.

¹⁴ In de eerste jaren waren het uitoefenen van regie en het hebben van een schoolspecifieke visie nodig

voor scenario 2, maar vanaf 2018 was dit niet langer verplicht en werd enkel een actieve deelname aan bestaande netwerken gevraagd van scholen in dit scenario.

Hoewel productontwikkeling, waar scholen en aanbieders een aanvullend bedrag voor kunnen aanvragen, niet langer een vereiste is voor de hoogste scenario's, blijft productontwikkeling een goede manier om vorm te geven aan de regio en is het een schoolvoorbeeld van de transitie van aanbodgericht werken naar vraaggericht werken. Tot 2022 is de beoordeling van productontwikkeling gevolgd in de rapporten. Het percentage scholen dat aan productontwikkeling deed is door de jaren heen ongeveer gelijk gebleven (gemiddeld 27%, met een range van 24% tot 29%). Door de jaren heen zijn de meest genoemde redenen om niet mee te doen dat productontwikkeling geen prioriteit heeft, dat de school te maken heeft met tijdgebrek en dat scholen hier (nog) niet aan toe zijn.

Er zijn weinig scholen die productontwikkeling negatief beoordelen. Waar scholen het

eerste jaar zich met name positief uitspraken over productontwikkeling, was het aantal neutrale beoordelingen in 2015 sterk toegenomen. Dit laat zien dat scholen meer inzicht hebben en kritischer reflecteren. Toch zijn de meeste scholen ieder jaar positief en benoemen ze het enthousiasme van de leerlingen als leerkrachten en de verrijking van het curriculum.¹⁵

De leerlingen waren enthousiast en kwamen in aanraking met materialen die niet of nauwelijks gebruikt werden. De groepsleerkrachten werden enthousiast en kregen zelf ook meer deskundigheid over bepaalde materialen en technieken.
(School met productontwikkeling, rapport 2016)

We kijken met een heel tevreden gevoel terug op de fijne en professionele samenwerking, waar uiteindelijk een prachtig product uit voortkwam. Hierin kwamen niet alleen het acteren, kostuums, muziek en tekstbeleving samen, maar daarnaast ook technieken als 'Green Screen' gekoppeld aan de nieuwste opnametechnieken. Zonder de subsidiegelden van Compenta hadden we niet de financiële mogelijkheden gehad om tot zo'n professioneel product te komen.
(School met productontwikkeling, rapport 2015)

Desondanks neemt het aantal scholen dat regio uitoefent binnen hun netwerk nog steeds toe. De scholen die zich in scenario 3 en 4 bevinden zijn over het algemeen dan ook zeer tevreden over de (mate van) regio, met een gemiddeld percentage tevreden scholen van 87% (met een range van 80% tot 93%).¹⁶ Opvallend

¹⁵ Zie Compenta. *Kunst en Cultuur op jouw Basis-school*. Assen, 2019 voor voorbeelden van ontwikkelde producten in Drenthe.

¹⁶ Door relatief grote veranderingen in de weergave van de data in rapporten door de jaren heen binnen

dit onderdeel, is het niet mogelijk om de percentages tevredenheid van de overige scenario's samen te vatten en te vergelijken.

is dat het percentage scholen dat zich wil ontwikkelen op dit gebied binnen scenario 3 en 4 weinig verschilt van het percentage scholen dat zich wil ontwikkelen binnen scenario 1 en 2, respectievelijk 58% en 63%. Dit laatste percentage ligt aanzienlijk lager dan de scholen die zich in de eerste twee scenario's van de overige onderdelen bevinden. De scholen die zich niet willen ontwikkelen geven aan dat ze geen behoefte hebben aan verandering van hun rol in het netwerk: ze zijn tevreden met de samenwerkingen en vinden het niet vervelend dat ze weinig regie ervaren. Deze scholen geven soms expliciet aan dat ze zich niet goed kunnen vinden in de beweging richting vraaggericht werken, mede doordat dit meer tijd en geld vraagt van scholen.

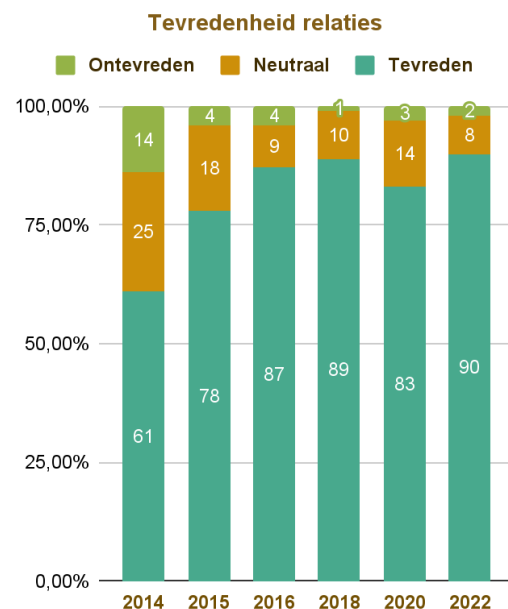
“We laten ons liever regisseren in verband met de hoge kostenpost. Er gaat te veel tijd in zitten om een goed afgesteld programma zelf samen te stellen.
(School zonder regie, rapport 2014)

Hoewel het vraaggericht werken nog niet voor iedere school haalbaar is, mede doordat ze op de andere gebieden van de ontwikkeling van cultuuronderwijs nog niet zo ver zijn, zijn er ook scholen die wel meer regie ambiëren en goed weten hoe ze dit willen doen. Deze scholen benoemen bijvoorbeeld dat ze meer naar buiten mogen treden met hun vraag, zoals het volgende citaat illustreert.

“We zijn niet tevreden. We mogen de regie verder doorvoeren. Meer naar buiten treden met onze vraag en actievere houding aannemen wat betreft het in huis halen van culturele activiteiten. Ook het samenwerken met andere scholen mag nog verder ontwikkeld worden.

(School die (meer) regie ambieert, rapport 2018)

Vrijwel ieder jaar is de bibliotheek de meest genoemde partner. Ook musea, erfgoedinstellingen¹⁷ en (zelfstandige) kunstenaars of gast-docenten komen vaak voor. Tot slot benoemen veel scholen de relatie met de Compenta-instellingen.

Er is een groei te zien van het aantal scholen dat tevreden is over de relaties, met als uitzondering 2020, als gevolg van de coronacrisis. Ook hierin wordt zichtbaar dat scholen steeds meer wennen aan de nieuwe, actieve rol die van ze wordt verwacht.

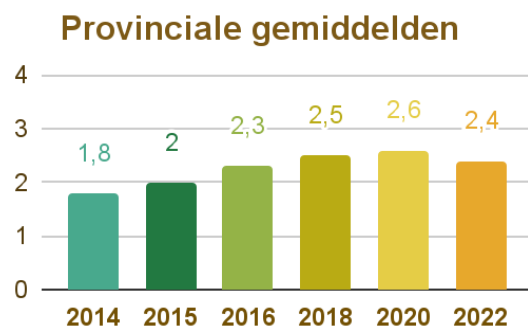
¹⁷ In de eerste jaren was ‘erfgoedinstellingen’ geen aparte categorie in de rapporten. Vanaf 2018 werd

dit vaak genoemd. Daarom mag er vanuit worden gegaan dat de onderzoekers deze instellingen in eerste instantie onder ‘museum’ heeft geschaard.

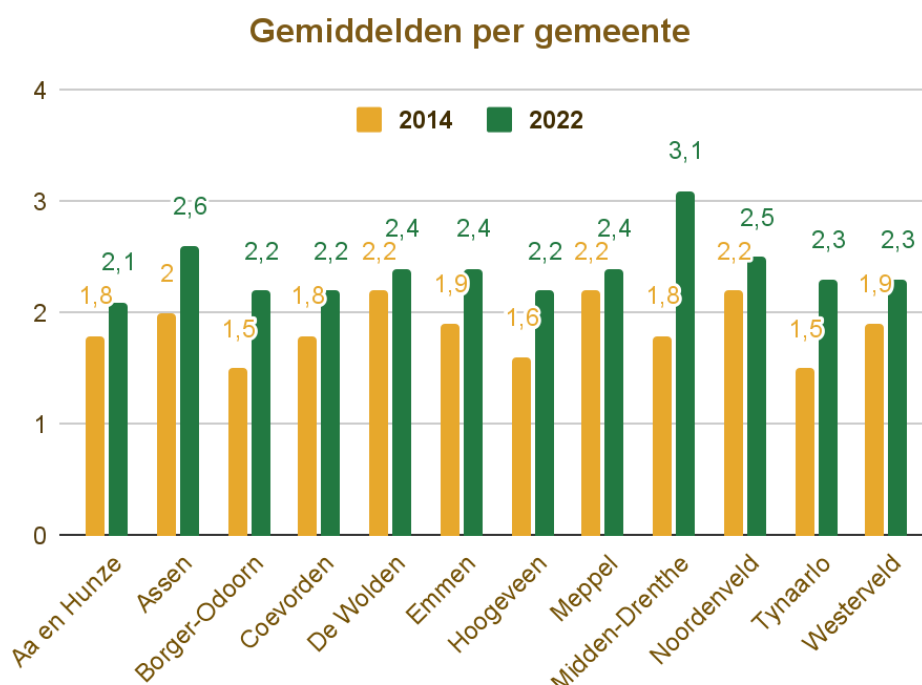
Conclusie

De voorgaande hoofdstukken geven een weer-
gave van de belangrijkste en opvallendste ont-
wikkelingen binnen de verschillende pijlers
van de *Evi*-vragenlijsten en -rapporten: *Des-
kundigheid*, *Visie*, *Programma* en *Samenwer-
king*. Dit hoofdstuk beoogt, aan de hand van
deze ontwikkelingen, de hoofdvraag te beant-
woorden: leidt de regeling Cultuureducatie
met Kwaliteit in Drenthe tot toegenomen eige-
naarschap van scholen over hun cultuuronder-
wijs en daarmee tot cultuureducatie met kwali-
teit?

De gemiddelden van *Deskundigheid* en *Visie*
laten allebei een constante vooruitgang zien in
de gemiddelde scenario's tot en met 2020, en
de pijlers *Programma* en *Samenwerking* weten
deze toename van het gemiddelde zelfs tot en
met 2022 door te trekken. De verwachting, op
basis van de ontwikkeling in de jaren ervoor,
is dat *Deskundigheid* en *Visie* ook in 2022 een
hogere gemiddelde score hadden gekend wan-
neer de (eisen van de) scenario's niet waren
aangepast.

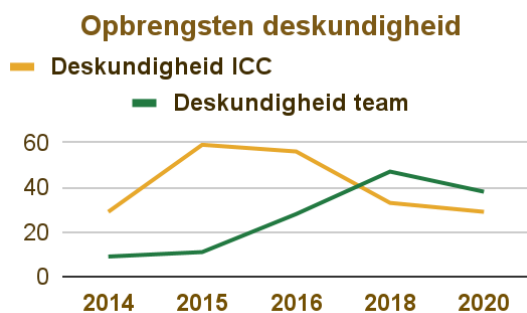

Onderstaande grafiek laat de ontwikkeling per
gemeente zien. Wat hier opvalt is dat twee van
de gemeenten die het meest zijn gegroeid zijn
(Tynaarlo +0,8; Borger-Odoorn +0,7) in 2014
de laagste gemiddelde scores hadden. De
hardst groeiende gemeente, Midden-Drenthe,
kent een groei van maar liefst 1,3 scenario.
Wat daarnaast opvalt is dat de meeste scholen
die in 2014 begonnen in de hoogste scenario's,

De Wolden, Meppel en Noordenveld, relatief het minst zijn gegroeid (+0,2 voor De Wolden en Meppel, +0,3 voor Noordenveld)¹⁸. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de regeling bij uitstek voor scholen met weinig eigenaarschap op het gebied van cultuuronderwijs zorgt voor een sterke toename hiervan.

Alle gemeenten hebben nu een gemiddelde boven scenario 2, het scenario dat de meeste scholen (85%) in 2014 ambieerden, terwijl in 2014 de meeste gemeenten zich nog gemiddeld onder scenario 2 bevonden. Dit laat zien dat in 2014, op het gebied van deskundigheid, scholen met name bezig waren met het opleiden van ICC'ers en zich nu bewegen richting de borging van deskundigheid, waarbij ze de kwaliteiten van het onderwijsteam in toenemende mate bevorderen. Deze nieuwe nadruk wordt ook zichtbaar wanneer scholen benoemen wat de regeling hen heeft opgebracht. Zo geven 9 scholen in 2014 aan dat de regeling hen deskundigheid van het team heeft gebracht, tegenover 38 scholen in 2020¹⁹.

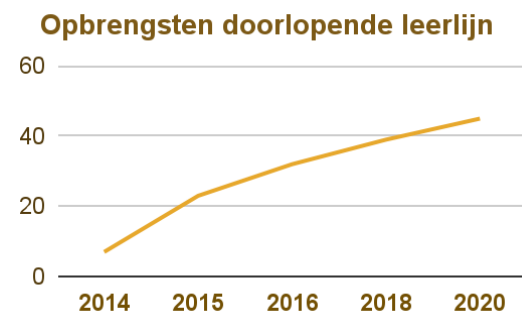

¹⁸ Hierbij is het goed om te benoemen dat in 2020, voor de aanpassing van de scenario's, zowel De Wolden als Meppel op een gemiddelde score van 2,7 uitkwamen, 0,3 hoger dan de score in 2022,

Op het gebied van visieontwikkeling waren de meeste scholen in 2014 bezig met het schrijven van algemene visies en deze visies worden, na toegenomen deskundigheid, herschreven tot visies die aansluiten bij de specifieke schoolkenmerken. Ook wordt er gewerkt aan het zichtbaar maken van de visie door deze te laten dragen door het onderwijsteam.

“De regeling heeft het mogelijk gemaakt dat we teamtrainingen kunnen volgen. De teamtrainingen hebben bijgedragen aan de ontwikkeling van onze visie op cultuuronderwijs (procesgericht werken, vakoverstijgend werken, eigenaarschap van de leerlingen). Ons cultureel onderwijs is hiermee ook veranderd.
(Opbrengst deskundigheid en visie, rapport 2020)

Een andere transitie vindt plaats richting zelf aangebrachte samenhang in het programma op de scholen, in plaats van meedoen met losse activiteiten van externe aanbieders. Cultuuronderwijs raakt ingebed op de scholen, dit is ook te zien is aan de toename van scholen die benoemen dat de regeling hen een doorlopende leerlijn heeft opgeleverd.

waardoor deze geringe toename enigszins genuanceerd kan worden.

¹⁹ De daling van de opbrengsten na 2018 kan worden verklaard door de gevolgen van de coronacrisis.

Deze vergrote inbedding uit zich ook in de veranderende rol van scholen binnen de samenwerkingen: waar scholen in 2014 nog bezig waren met zich actiever in het netwerk bewegen, komen er steeds meer scholen bij die actief regie op zich nemen binnen dit netwerk en daarmee steeds vraaggerichter werken, zoals onderstaand citaat goed illustreert.

“We zijn actief bezig met kunst, cultuur en cultureel erfgoed. We maken ons eigen programma en vragen verschillende aanbieders mee te helpen in de uitvoering.”
(Opbrengst programma en samenwerking, rapport 2016)

Opvallend is dat vergrote bewustwording en inzicht vaak wordt genoemd als opbrengst van de CMK-regeling. Scholen benoemen hier bijvoorbeeld dat ze meer inzicht hebben gekregen in de mogelijkheden van cultuuronderwijs en dat ze het belang van (zelfgestuurd) cultuuronderwijs meer inzien dan voor de regeling. Scholen benoemen hierbij ook de specifieke rol van Compenta in dit proces, name de waarde van advisering door de Compenta-instellingen bij het vormgeven van hun cultuuronderwijs.

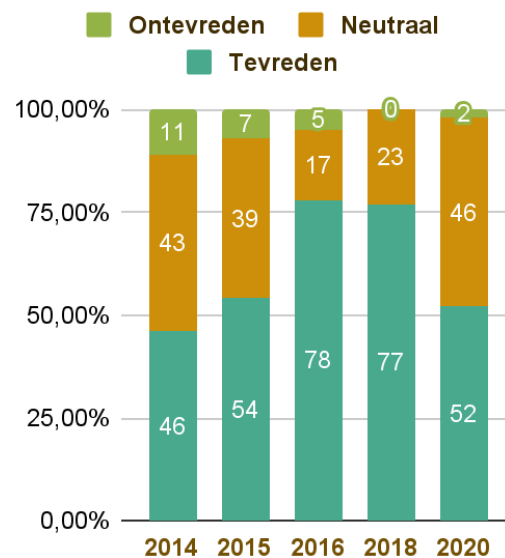
“Compenta is het afgelopen jaar voor onze school met name een instantie geweest die ons stap voor stap steeds bewuster heeft gemaakt, van waar zij staan als school, waar wij idealerwijs naartoe willen en hoe dit te bereiken. We zijn er nog niet, maar we voelen ons gesteund en serieus genomen. Er is steeds meer kennis, er worden financiële mogelijkheden aangeboden om deze kennis verder uit te breiden.”
(Opbrengst bewustwording en inzicht, rapport 2015)

Dergelijke opmerkingen benadrukken ook het belang van *Evi*: door goed in kaart te brengen waar je staat en doordat de scenario's laten zien wat er nog verbeterd kan worden, hebben scholen een duidelijker beeld wat ze kunnen doen om nog meer eigenaar te worden van hun cultuuronderwijs.

“We zijn ons steeds meer bewust van de zin van cultuureducatie. We zien het belang in van het versterken van ons onderwijs door verbindingen te maken. We zijn ons ervan bewust dat dit altijd voor verbetering vatbaar is. We gaan door op de ingeslagen weg.”
(Opbrengst bewustwording en inzicht, rapport 2018)

Daarnaast zijn er weinig scholen die een negatief oordeel geven aan wat de regeling de school heeft opgebracht.

Tevredenheid opbrengst

De scholen die een negatiever oordeel hebben over de opbrengsten wijten dit veelal aan eigen inzet of houding. In de eerste twee jaren waren een paar scholen ontevreden over de regel in het algemeen: ze vonden de geldstromen ingewikkeld en moesten wennen aan de nieuwe rol

die van ze werd verwacht. Vanaf 2018 zijn er geen scholen meer ontevreden over de regeling. Daarnaast is het goed om te benoemen dat de scholen met een neutrale beoordeling veelal enkel omschrijven wat de regeling heeft opgeleverd, zonder hier een waardeoordeel aan te geven. Wederom kan de afgenomen tevredenheid in 2020 gekoppeld worden aan het niet doorgaan van activiteiten en samenwerkingen door de coronacrisis en zijn er geen gegevens over dit onderdeel beschikbaar uit het rapport van 2022.

“
Door het geven van dans- en dramalessen zien we dat de kinderen zich sociaal-emotioneel ook beter ontwikkelen. Ze durven zich beter te presenteren en ook de faalangstige kinderen worden zekerder. Tevens zijn de ouders heel enthousiast. Het resultaat heeft de verwachtingen overtroffen! Zonder subsidie was het niet mogelijk geweest de lessen aan te bieden.
(School die tevreden is over de opbrengsten, rapport 2014)

Kortom: geconcludeerd kan worden dat de regeling zeker heeft bijgedragen aan toegenomen eigenaarschap en borging van cultuuronderwijs binnen de scholen en daarmee aan meer cultuureducatie met kwaliteit wanneer de scenario's van Compenta gevolgd worden als kwaliteitscriterium. Er is, over het algemeen, meer deskundigheid aanwezig op de scholen, de kwantiteit en de kwaliteit van de visies neemt toe, de programma's hangen meer samen dan voorheen en worden in toenemende mate door scholen zelf samengesteld en veel scholen nemen nieuwe, actievere rollen aan binnen hun netwerk en ervaren meer regie.

Dit betekent niet dat er geen ruimte is voor verbetering of dat de scholen geen hulp nodig hebben met het blijven borgen van de kwaliteit van hun cultuuronderwijs. Er zijn nog steeds scholen die zich in scenario 1 van een of meerdere pijlers bevinden en veel scholen lopen aan tegen knelpunten wanneer het gaat om het verankeren van de deskundigheid en het borgen van de kwaliteit. Een van de meest genoemde knelpunten blijft het gebrek aan prioriteit (of tijd): cultuuronderwijs neemt nog niet op iedere school een prominente of zelfs structurele plek in, wat voor sommige scholen een belangrijke eerste stap is.

“
Cultuuronderwijs heeft een vaste plaats gekregen op de agenda van onze school. Het neemt een belangrijke plaats in het curriculum.
(Opbrengst structureel aandacht cultuuronderwijs, rapport 2018)

In dit proces ontwikkelen niet alleen de scholen zich door, ook de vragenlijst en analysemethode van *Evi* worden continue herzien, met veel grotere veranderingen in de versie vanaf 2022. De bedoeling van deze veranderingen en verbeteringen is een zo goed mogelijk beeld te (blijven) schetsen van de staat van cultuuronderwijs op de basisscholen, waardoor Compenta op basis van de rapporten de scholen ieder jaar nog beter kan ondersteunen en het beeld nog completer wordt. Zo brengt *Evi 2.0*, vanaf 2022 naast Compenta in Drenthe (K&C in Groningen) ook gebruikt door andere uitvoerders door het hele land, meer inzicht in de samenhang tussen de verschillende pijlers: in welke mate komt de visie van de scholen terug in de uitvoering van cultuuronderwijs? Hieruit

blijkt bijvoorbeeld dat veel scholen het belangrijk vinden dat leerlingen zoveel mogelijk verschillende vormen van kunst en cultuur (mee)maken, en dat scholen hun visie, programma en samenwerking hierop afstemmen, terwijl de deskundigheid voor de uitvoering hiervan nog ontbreekt. Dergelijke nieuwe inzichten zorgen ervoor dat Compenta de scholen nog gericht en specifieker kan ondersteunen. In een volgend lustrum-rapport zou het dan ook interessant zijn om de ontwikkeling van deze consistenties nader te analyseren.

Daarnaast is er ruimte voor verbetering wanneer het gaat om het evaluatie- en monitoringsinstrument *Evi*. De derde CMK-periode heeft nieuwe speerpunten die nog niet in zijn geheel zichtbaar worden binnen de rapporten. Er zou bijvoorbeeld ruimte gemaakt kunnen worden om te meten wat er verandert door de nieuwe nadruk op kansengelijkheid en op verbinding met voorschoolse educatie, voortgezet onderwijs en buitenschoolse opvang en meer duurzame samenwerkingen tussen scholen en bijvoorbeeld pabo's. Tegelijkertijd geven veel scholen aan dat ze het invullen van *Evi* in de huidige vorm (te) intensief vinden, wat ook resulteert in het minder precies of compleet invullen van de vragenlijst. Het is goed om op zoek te gaan naar een balans tussen gebruiksvriendelijkheid en optimale opbrengsten.

Desalniettemin hebben de rapporten van *Evi* laten zien dat het zijn vruchten afwerpt om de ontwikkeling van scholen op het gebied van

cultuuronderwijs te volgen en dat het stimuleren van cultuuronderwijs op de Drentse manier (door scholen te adviseren op basis van de verschillende scenario's om eigenaarschap en kwaliteit te faciliteren en stimuleren) helpt om de ontwikkeling van cultuuronderwijs steeds meer te borgen binnen de scholen. Een aanbeveling aan de Compenta-instellingen zou dan ook zijn om scholen te blijven adviseren en stimuleren om zich te ontwikkelen, ook wanneer de CMK-regeling zou ophouden te bestaan. Om het stimuleren van de kwaliteit van het cultuuronderwijs minder afhankelijk te maken van dergelijke regelingen is het belangrijk dat ook provinciale, regionale en lokale overheden en (onderwijs)organisaties net als de scholen, structureel aandacht geven aan en ruimte maken voor cultuuronderwijs en de ondersteuning hiervan. Een eerste stap zou het verankeren van cultuuronderwijs in de Lokale Educatieve Agenda kunnen zijn. Zoals scholen zelf steeds meer ervaren: de cognitieve vakken alleen bieden niet alle vaardigheden die de leerlingen nodig hebben als een goede voorbereiding op de toekomst, zoals het volgende citaat illustreert.

“[Cultuuronderwijs is] zeer belangrijk voor de culturele ontwikkeling van kinderen omdat zij de wereld om hen heen én zichzelf hierdoor beter leren kennen. Het gevolg is dat zij beter in staat zijn de juiste keuzes te maken richting volwassenheid, zodat ze maximaal als mens tot bloei komen, in hun kracht zijn.

(Opmerking school over de regeling, rapport 2020)

Bronnen

Primaire bronnen:

Onderzoeksrapport 2014, Monitoring en Evaluatie CemK Drenthe. Door Zoë Zernitz.
Onderzoeksrapport 2015, Monitoring en Evaluatie CemK Drenthe. Door Annouck van Zutphen.
Onderzoeksrapport 2016, Monitoring en Evaluatie CemK Drenthe. Door Annouck van Zutphen.
Onderzoeksrapport 2018, Monitoring en Evaluatie CemK Drenthe. Door Ilona Deuring.
Onderzoeksrapport 2020, Monitoring en Evaluatie CemK Drenthe. Door Marit van der Haar.
Onderzoeksrapport 2022, Monitoring en Evaluatie CemK Drenthe. Door Sanne Kok.

De onderzoeksrapporten zijn beschikbaar op: <https://www.compenta.nl/monitoring-en-evaluatie>

Literatuur:

Compenta. *Kunst en Cultuur op jouw Basisschool: een overzicht van projecten en leerlijnen ontwikkeld in Drenthe met de regeling Cultuureducatie met Kwaliteit 2015-2019*. Assen: Compenta, 2019.

Onderwijsraad en Raad voor Cultuur. *Cultuureducatie: leren, creëren, inspireren!* Den Haag: Onderwijsraad, 2012.

Staatscourant. 'Deelregeling Cultuureducatie met Kwaliteit in het primair onderwijs Fonds Voor Cultuurparticipatie 2013-2016.' Nr. 15826. Den Haag: 13 augustus 2012.

Stichting Kunst & Cultuur. *Bovenop de Toren: de blik van K&C op goed cultuuronderwijs*. Assen: Stichting Kunst & Cultuur, 2012.

Zernitz, Zoë. *Doelstellingen in beeld*. Assen/Groningen, 2014.

Zernitz, Zoë. *Pyramides in Drenthe*. Assen/Groningen, 2014.